

Asia: VN/32318/2023

Kansallinen mineraalistrategia

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Asia: Kansallinen mineraalistrategia, VN/32318/2023

Finnwatch kiittää työ- ja elinkeinoministeriötä mahdollisuudesta lausua kansallisen mineraalistrategian luonnoksesta. Keskitymme lausunrossamme vastuullisuutta koskevaan tilannekuvaan sekä sen pohjalta ehdotettaviin täydennyksiin strategian toimenpidesuosituksissa.

-- > Strategian tilannekuva mineraalialan vastuullisuuskysymyksistä on vanhentunut

Voimakkaasti muuttuvassa sääntely-ympäristössä kansallisen mineraalistrategian tulisi kiinnittää huomattavasti enemmän huomiota sektorin arvoketjujen vastuullisuuteen. Kuten strategialuonnoksessa todetaan (s. 9), suomalainen metalliteollisuus käyttää tuotannossaan huomattavia määriä tuontirikasteita, ja tuottaa useita metalleja enemmän kuin mitä niiden raaka-aineita tuotetaan Suomen kaivoksista. Kotimaiset mineraaliarvoketjut ovat siis voimakkaasti riippuvaisia ulkomailta tuotavista materiaalipanoksista, jotka monien mineraalien kohdalla ovat peräisin niin sanotuista riskimaista.

Mineraalistrategian luonnoksessa nostetaan kansallisen sääntelyn ja standardien ohella esiin vain EITI sekä ESG-rahoituskriteerit. Strategiassa tulisi huomioida myös alan arvoketjujen läpinäkyvyys- ja vastuullisuusvaatimukset mullistava, jo voimaan astunut ja kansallisesti toimeenpantu EU:n kestävyysraportointidirektiivi (CSRD) sekä parhaillaan transpositiossa oleva EU:n yritysvastuudirektiivi (CSDD). Myös jo voimaanastuneella akkuasetuksella on alakohtaista merkitystä vastuullisuusvaatimusten lisääntymiseen.

Vastuullisuussäätely vaikuttaa siis voimakkaasti Suomen ulkopuolelle ulottuvien mineraaliketjujen vastuullisuusvaatimukseen. Lisäksi on syytä huomata, että kotimaisen kaivosteollisuuden ympäristöä ja ihmisoikeuksia koskevan vastuullisuuden vahvistamisella voitaisiin saavuttaa myös merkittäviä kilpailuetuja. Molemmat näkökohdat olisi syytä huomioida tilannekuvassa.

--> Strategian toimenpidesuositusten luetteloon tulee lisätä yritysten ja paikallisyhteisöjen tukeminen huolellisuusvelvoiteprosessien käyttöönotossa sekä mineraaliarvoketjujen läpinäkyvyyden lisääminen

Mineraaleja käyttäviä ja tuottavia yrityksiä tulee tukea ihmisoikeuksia ja ympäristöä koskevien EU-säätelystä seuraavien huolellisuusvelvoiteprosessien käyttöönotossa. Yrityksille tarjottavia tukitoimia voivat olla esimerkiksi ohjeistuksen ja neuvonnan tarjoaminen sekä tiedon tuottaminen mineraaliketjujen ympäristö- ja ihmisoikeusriskeistä. Neuvontaa tulisi keskittää esimerkiksi OECD-ohjeistojen jalkauttamisesta vastaavaan työ- ja elinkeinoministeriöön varaamalla ministeriölle tähän työhön riittävät resurssit.

Myös tuottajamaiden ymmärrystä EU:n lisääntyvästä kestävyysäätelystä tulee lisätä. Suomi voisi perustellusti keskittyä esimerkiksi niihin maihin, jotka ovat oman teollisuutemme mineraaliarvoketjuille keskeisiä. Lähetystöverkostonsa ja Team Finland -toimintansa kautta Suomen tulee aktiivisesti viestiä kolmansien maiden päättäjille ja yrityksille Euroopan unionissa kiristyvistä yritysvastuusäätelystä ja ihmisoikeusongelmien vaikutuksesta maan yritysten kilpailukykyyn. Mineraalien kestävyysvarmistamisessa on niin yritysten kuin ihmisoikeusloukkausten uhrien etu, että tuottajamaat pyrkisivät korjaamaan sääntely-ympäristönsä aukkoja vastaamaan kansainvälisiä standardeja. Myös komission konfliktimineraaliasetuksen vaikutuksia käsittelevän raportin mukaan konfliktimineraaliasetus tunnetaan huonosti tuottajamaissa. Raportissa suositellaan, että EU ja jäsenmaat lisääisivät ponnistelujaan tietoisuuden lisäämiseksi. Tämä parantaisi asetuksen toimivuutta ja vaikuttavuutta.

Yritysten ja tuottajamaiden lisäksi tukea kaipaavat myös kaivoshankkeiden vaikutusten kohteena olevat yhteisöt. Kehitysyhteistyön kautta Suomi voisi esimerkiksi tukea asiantuntijaverkostoja, jotka työskentelevät yhteisöjen tukemiseksi ja asiantuntija-avun tarjoamiseksi. Tällainen verkosto on esimerkiksi kaivosalan asiantuntijoita yhteen kokoava FAIME.

Mineraalien arvoketjujen läpinäkymättömyys vaikeuttaa merkittävästi niiden ekologisen ja sosiaalisen kestävyysvarmistamista. Viranomaisten jo keräämän tiedon avulla läpinäkyvyyttä voitaisiin lisätä merkittävästi. Kuluvalle parlamenttikaudella EU:ssa jatketaan unionin tullikoodeksin

uudistamista. Osana tätä kokonaisuudistusta Suomen tulee edistää unionissa tullitietojen läpinäkyvyyttä. Tullitietojen julkisuus tulee laajentaa kattamaan tiedot unionin alueelle tuotteita tuovista ja unionista tuotteita vievistä toimijoista. Tiedot tuojista ja viejistä tulee koota ja julkaista tietokannassa keskitetysti EU:ssa perustettavan uuden tullidatakeskuksen toimesta.

Päättäjien tulee myös seurata ja tukea hankkeita, jotka pyrkivät luomaan teknologisia ratkaisuja mineraalien jäljitettävyyden parantamiseksi. Muun muassa Suomessa on jo kehitetty mineraalien isotooppeihin perustuvaa seurantaa (BATTRACE-hanke), ja jatkohankkeita aiheesta on käynnissä EU-tasolla (muun muassa MADITRACE-hanke). Kun mineraalien seurannalle löytyy teknisesti käyttökelpoisia keinoja, tulee niiden käyttöönottoa edistää sääntelytoimin. Esimerkiksi EU:n akkuasetuksen mukaisten tuotepassien tulisi sisältää yksityiskohtaiset ja yksilöidyt tiedot mineraalien alkuperästä. Tuotepasseja koskevien vaatimusten laajentamista tulisi harkita myös muille vihreän siirtymän kannalta keskeisille tuoteryhmille.

--> Kaivosmineraaliveromallin muutoksille ei tarvetta, verotaso sen sijaan matala

Mineraalistrategian luonnoksessa esitetty kaivosmineraaliveron vaikutuksia ja veromallia koskeva arviointi kuulostaa ennenaikaiselta, kun kyse on vuoden 2024 alussa käyttöönotetusta verosta. Veromallia valittaessa arvioitiin jo kattavasti erilaisten veromallien vahvuuksia ja heikkouksia, ja tehdyille veromallivalinnalle on olemassa hyvät perusteet. Rojaltityyppinen veromalli vastaa hyvin kaivosverolle asetettua tavoitetta tuottaa yhteiskunnalle kohtuullinen korvaus ainutkertaisten kaivosmineraalien käytöstä. Lisäksi valittu veromalli on toteutukseltaan yksinkertainen, sen synnyttämät verotuotot ovat helpohkosti arvioitavissa eikä siihen liity samanlaista voitonsiirtoriskiä kuin nettotulopohjaisiin

kaivosveroihin.

Ehdotus kaivosmineraaliverolla kerättävien varojen rahastoinnista ja sijoittamisesta kuulostaa sekini erikoiselta. Suomessa verotuloja ei ole ollut tapana korvamerkitä yksittäiseen käyttötarkoitukseen ilman hyvin painavaa syytä, eikä näin ole syytä toimia myöskään kaivosveron kohdalla. Korvamerkitseminen on hallinnollisesti raskasta ja voi johtaa epätarkoituksenmukaisiin tilanteisiin, joissa verotulojen ohjautuminen eri käyttökohteisiin ei tapahdu tarveperusteisesti.

Mikäli kaivosveroa halutaan kehittää nykyisestä, on ilmeisin kehityskohde verotuksen taso. Kaivosmineraaliveron taso jää tällä hetkellä kauas muiden kehittyneiden kaivosmaiden verotuksen tasosta eivätkä hallituksen jo päättämät pienet korotukset muuta tilannetta. Metallimalmien verotusarvoon kohdistuu tällä hetkellä 0,6 prosentin vero, kun vero muissa maissa ylittää tyypillisesti useisiin prosentteihin. Suomi toisin sanoen luovuttaa kansallisvarallisuuttaan pääosin ulkomaisomisteisille suurille toimijoille huomattavasti muita maita halvemmalla. Nostovaraa on paljon enemmän kuin mitä hallitus suunnittelee veroa nostavansa.

Finér Sonja
Finnwatch ry